

MIKKELIN HIIPPAKUNNAN
PIISPA

Reformaatio alkaa Viipurista – Mikael Agricolan ja Paavali Juustenin aika Karjalan pääkaupungissa

Kommenttipuheenvuoro TT Hannu Kilpeläisen esitelmään Karjalan Liiton ekumeenisilla hengellisillä päivillä 11.3.2017 Oulussa

Johdanto

Vuonna 1945 silloinen Viipurin hiippakunta siirtyi Mikkeliin. Piispanistuimen myötä kaupungin kirkosta tuli tuomiokirkko ja kirkko muokattiin arvonsa mukaiseen asuun 1950-luvulla. Hiippakunnan ykköskirkon tunnuksiksi taiteilija Antti Salmenlinna suunnitteli alttarikuoriin sijoitettavat kaksi lasimaalausta.

Vasemmanpuoleinen lasimaalaus liittyy luovutettuun Karjalaan. Siinä näkyvät Viipurin tutut tunnuksat, linnan Pyhän Olavin torni ja kellotorni. Keskellä ovat sekä Karjalan että Viipurin vaakunat. Kuvan laivojen malli viittaa Viipurin menneisyyteen Hansa-kaupan tärkeänä satama-kaupunkina.

Lasimaalausta hallitsee kuitenkin kaksi suurta hahmoa. Toinen näistä on Mikael Agricola, Suomen uskonpuhdistaja, suomen kielen ja kirjallisuuden isä. Toinen hahmo on Paavali Juusten, Viipurin hiippakunnan ensimmäinen piispa, Suomen historiankirjoituksen ja kirkkohistorian isä.

Niin Agricolaa kuin Juustenia kiusasivat sekä lännen että idän hallitsijat. Mikael Agricola kuoli 9.4.1557 sittemmin Kuolemajärveksi nimetyllä paikkakunnalla palatessaan huonosti kohdeltuna rauhanneuvottelumatkalta Moskovasta. Paavali Juusten oli myöhemmin livana Julman mielivallan kohteena kolmatta vuotta. Muistona sen ajan kidutuksista hän on ottanut vaakunaan kuvan itseään solmuruoskalla suomivasta parannuksentekijästä.¹

¹ Lasimaalauksessa on vahvoja viitteitä kolmanteenkin kirkonmieheen. Hän on Itä-Suomen rukoilevaisuuden eli renqvistiläisyyden keskushahmo Henrik Renqvist. Tämä Iloimantsista lähtenyt mies oli alun perin nimeltään Heikki Kukkonen. Kun hän sanoi tahtovansa olla puhtas oksa Herran viinipuussa, hänen nimekseen Turun akatemiassa kirjattiin ajan tyyliin Henrik Renqvist. Siksi lasimaalauksessa häneen viittaa ensinnäkin kukko, jolla on lehti suussa. Toisena viitteenä Renqvistiin ja hänen hengellisiin pyrkimyksiinsä voidaan pitää ristin juurella rukoukseen liitettyjä käsiä, eräänlaista rukoilevaisuuden tunnusta. Punainen kirkko vasemmassa laidassa kuvaa Sortavalan maaseurakunnan kirkkoa, jollainen se oli Renqvistin palveluksessa siinä kappalaisena 1800-luvun puolivälissä. Maalauksen oikeassa laidassa on Käkisalmen linnoituksen vanha portti, joka kertoo Viipurin ja Sortavalan ohella kolmannesta luovutetun Karjalan keskuspaikasta. Kuvan alalaidassa on ikuistettu näkymät kahdesta luovutetun Karjalan ammatillisen kulttuurin vahvimma-alueesta. Toisaalla on viljavien maaseutualueiden viljely, toisaalta varsinkin entisen Jääsken (nykyisen Svetogorskin) ja sen teollisuustuotannon Enson valtakunnallisesti huomattavat tehtaat.

Mikä on näiden kahden piispan merkitys nyt, liki viidensadan vuoden jälkeen? Agricolan ja Juustenin perinnöstä voidaan löytää paljon sellaista, joka tarjoaa aineksia kirkon jatkuvaan uudistumiseen. Heidän ajatuksensa liittyvät etenkin Jumalan sanaan, rukoukseen ja hengelliseen elämään sekä pappeihin ja kirkon muihin työntekijöihin.

Omakielistä Jumalan sanaa

Martti Lutherille oli tärkeää, että kansa ymmärsi, mitä kirkossa puhutaan. Hän piti arvokkaana, että kristinuskon sanoma tuodaan kaikkien ulottuville. Tämä ihanne selittää hänen pyrkimystään kääntää Raamattu kansankielelle. Tärkeää oli opettaa kansaa lukemaan ja myös tuntemaan kristillisen uskon sanomaa. Tätä tukivat kansankielellä toimitettu messu ja saarnat sekä Lutherin kirjoittamat katekismukset. Tälle reformaation perustalle Lutherin oppilaat Mikael Agricola ja Paavali Juusten rakensivat.

Agricola ja Juusten eivät olleet kiinnostuneet suomen kielestä sen itsensä vuoksi, vaan siksi, että Jumalan sana saataisiin kansan ulottuville sen omalla kielellä. Anoessaan kuningas Kustaa Vaasalta stipendiä kääntääkseen Uuden testamentin suomeksi Agricola kirjoitti: "Näin voisin (Jumalan ohjatessa opintojani) jatkaa aikaisemmin aloittamaani Uuden testamentin kääntämistä suomen kielelle kaikkien pelastukseksi ja Jumalan kunnian kirkastamiseksi."

Agricola julkaisi yhdeksän kirjaa, joissa oli yhteensä kaksi ja puolituhatta sivua. Teokset aloittavat painetun suomenkielisen kirjallisuuden. Ne muodostavat harkitun ja suunnitellun kokonaisuuden, jonka taustalla oli Agricolan kansanopetusohjelma. Jokaisen tuli itse ottaa selvää Jumalan sanasta.

Paavali Juusten on Mikael Agricolan työn jatkaja reformaattorina. Hän julkaisi viisi kirjaa, joista tunnetuin, Suomen piispainkronikka (*Catalogus ordinaria successio episcoporum Finlandensium*), aloitti suomalaisen historiankirjoituksen. "Suomen kieli oli Juustenille rakas", on hänen vaiheitaan tutkinut W.A Schmidt kuvannut Juustenin suhdetta äidinkieleensä.

Kieli oli Agricolalle ja Juustenille väline, jonka tehtävänä oli opettaa kansa tuntemaan Jumalan ilmoitus. Tästä samasta on kyse myös nykyajan kirkossa. Sen tulee jatkuvasti Agricolan ja Juustenin hengessä etsiä tuoretta ja puhuttelevaa, tämän ajan ihmisille avautuvaa kieltä ja ilmaisutapaa, jolla muuttumatonta evankeliumia voidaan välittää muuttuvassa maailmassa.

Rukouksessa sykkii uskon ydin

Agricola oli rukouksen mies, joka opetti myös kansan rukoilemaan. Jo ABC-kirjaan (1543) sisältyi lyhyitä rukouksia kodeissa luettavaksi. Hänen rukouskirjansa (1544) on laajin uskonpuhdistuskauden luterilaisista rukouskirjoista, se sisältää lähes 700 rukousta. Vasta kymmenen vuotta hänen kuolemansa jälkeen laadittiin Saksassa kokoelma, jossa oli enemmän rukouksia. Rukouskirjan esipuheessa Agricola lausuu ehkä tunnetuimman lauseensa: "Kyllä se kuulee suomen kielen, joka ymmärtää kaikkien mielen." Ihminen voi lähestyä Jumalaa omalla kielellään,

sillä Jumala tuntee ihmisen sisimmän. Reformaation periaatteen mukaisesti ihmisen ja Jumalan väliin ei tarvita välittäjiä.

Juustenille rukouselämä oli hyvin keskeistä. Venäjän-matkallaan hän piti joka päivä seurueelleen rukoushetkiä. Yhä uudestaan hän kiertokirjeissään samoin kuin papistolle ja seurakunnille antamissaan kuudessatoista teesissä teroittaa rukouksen tarpeellisuutta. Pappeja kehoitetaan rukoilemaan ahkerasti, ”koska nyt ei enää olla riippuvaisia kanonisista rukoushetkistä”. Joka aamu on virkaveljien luettava joitakin kappaleita Raamatusta. Niin ikään on seurakuntia kehoitettava rukoukseen.

Rukouksessa sykkii hengellisen elämän ydin, oli kyse sitten yksityisen ihmisen rukouksesta tai seurakunnan jumalanpalveluselämästä. Rukous ei ole ihmistekoista suoritusta. Rukouksessa ihminen avautuu Pyhän Hengen johdatettavaksi. Silloin hän huomaa, ettei hänen oma elämänsä ja uskonsa ole hänen omien voimiensa ja viisautensa varassa. Rukouksessa kristitty ymmärtää, ettei kirkon elämä ja tulevaisuus ole hänen varassaan, vaan Jumalan käsissä. Agricolan ja Juustenin opetukset rukouksesta ovat yhä edelleen elävää hengellistä viisautta ja ravintoa.

Kutsumukselle uskolliset työntekijät

Kirkon uudistajana Agricola joutui järjestämään uudelleen kirkollisen opetuksen, kirkolliset toimitukset ja jumalanpalveluselämän. Tässä tehtävässä Agricola korosti piispuutta sekä pappeuden merkitystä. Juusten puolestaan painotti kirkollisen järjestyksen merkitystä sekä pappien elämän nuhteettomuutta. Heidän on elettävä julistuksensa mukaan. Niukkaankin elämään on oltava tyytyväinen ja kaikessa elettävä kohtuullisesti. ”Virkaveljillä tulee olla pyhien profeettojen, apostolien ja marttyyrien esikuvat silmiensä edessä ja heidän on kestettävä puutteensa.”

Rukouskirjan kehoitus papeille sisältää Agricolan käsityksen siitä, kuinka papin tulee elää ja hoitaa seurakuntaansa. ”Vireä pappi, opetuisä, kansan ruokkii kuin äidin nisä. Ja hyvä paimen kaitsee lampaat, sairaat, eksyneet ja kaikki rammat, valvoo, kehottaa, etsii ja huutaa ja tekee paljon hyvää muuta.”

Psalmien esipuheessa Agricola opastaa: ”Eikös ole pappien virkana opiskella, saarnata ja rukoilla? Hyi häpeää, miten harvoin saarnataan ja luetaan siitäkin vähästä mitä kirjoitetaan! Kuinka vastaat Herran tuomiolla, jos aikasi täytät laiskuudella? Voi, sinä surkea lokasäkki!”

Agricolan ja Juustenin opetuksen mukaan kirkon uudistus edellyttää kirkon työntekijöiden uudistumista. Se merkitsee korkeatasoista koulutusta ja ammatillista kasvua, mutta ennen kaikkea hengellisen elämän juurevuutta ja syvyyttä, vahvaa identiteettiä sekä virkaan kuuluvan vastuun kantamista.

Jumalan sana pysyy

Olen edellä hahmotellut Mikael Agricolan ja Paavali Juustenin perintöä nykyajalle. Jumalan sanan, rukouksen ja hengellisen elämän korostus sekä pappien ja kirkon muiden työntekijöiden

kilvoitus ja esikuvallisuus ovat yhä edelleen tärkeitä huomioita kirkon elämässä. Agricolan ja Juustenin perinnöllä on annettavaa jatkuvan muutoksen sävyttämälle ajallemme.

Mikkelin tuomiokirkon kuorin vasemmanpuoleisen lasimaalauksessa alimpana on teksti *"Jumalan sana pysyy"*. Kaiken muutoksen ja epävarmuuden keskellä lasimaalauksen teksti rohkaisee. Mikael Agricola ja Paavali Juusten joutuivat kokemaan, kuinka heidän hiippakuntansa ja koko kirkko eli monien vaikeuksien keskellä. Erityisesti Viipuri itäisenä hiippakuntana on joutunut usein kokemaan myös sodan kirot. Vaikka kirkon elämä on ollut vaikeaa ja tulevaisuus on huolestuttanut, kirkon perusta on kestänyt. Jumalan sana pysyy.

Kirkolla ja sen seurakunnilla on tulevaisuus, kun perustamme olemassaolomme ja toimintamme Jumalan sanalle. Agricolan ja Juustenin opettajan Martti Lutherin jyrkä virsi (170:4) sanoo osuvasti: "Se sana seisoo vahvana, ne ei voi sitä kestää. Kun kanssamme on Jumala, ken meiltä voiton estää?"

Seppo Häkkinen